

CONFERENCE BOOK

EGE 14. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

EGE
14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 23 - 29, 2025
İZMİR

Cilt 2

ISBN : 978-625-5694-64-5
Academy Global Publishing House

**EGE 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 23 - 29, 2025
IZMIR**

Edited By
DR. AMANEH MANAFIDIZAJI

Issued: 30.12.2025
ISBN: 978-625-5694-64-5

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :

In the conference 684 papers have been presented by Turkish participants and 707 papers by foreign participants.
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2025©

CONFERENCE ID

EGE 14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES**DATE – PLACE****DECEMBER 23 - 29, 2025****IZMIR****ORGANIZATION****ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS****EVALUATION PROCESS****All applications have undergone a double-blind peer review process.****PARTICIPATING COUNTRIES**

Turkey – Iran – Mongolia – Georgia – India- Tanzania- Hungary – Malaysia- - Tunisia- Tajikistan- Germany -Japan – Serbia- Egypt – Algeria- Lebanon- Saudi Arabia – Cambodia – Spain- Kyrgyzstan – Albania – Pakistan- Russia- Kenya- North Macedonia- Kazakhstan – Indonesia – Bangladesh – Greece – Moldova – Nigeria – China - Oman – Philippines – Azerbaijan – Dubai - , Ethiopia – Qatar – Vietnam- Afghanistan – Romania – Cuba – Laos - South Africa – Ghana -

-

PRESENTATION**Oral presentation**

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Prof. Dr. Hülya Çiçek - Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Bilgili - Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Naile Bilgili - Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Başak Hanedan - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Hajar Huseynova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Dwi Sulisworo - Ahmad Dahlan University

Prof. Zain Musa - Royal Academy of Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain - NICMAR University

Prof Yakup Babayev - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Suyatno - Ahmad Dahlan University

Prof. Dr. Al-Rashiff H. Mastul -Mindanao State University

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy - Mindanao State University

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Belkıs Özkara - Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna - Zarmed University

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR - Ataturk Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Munzur Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Batman Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Dicle Üniversitesi

Assoc. Prof. Dody Hartanto - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kırgızistan-Türkiye Manas University

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - New Bulgarian Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari - Tebriz Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş - Gazi Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - İnönü Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Həməzə Əliyev- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sevrə Fırınıoğulları

Assist. Prof. Ihwan Ghazali - Technic University of Malaysia

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracıoğlu- Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Dicle Üniversitesi

Lecturer Mehmet Nuri Ödük - Selçuk Üniversitesi

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden - Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou –

Dr. Dadash Mehravari - Tebriz Üniversitesi

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Gültekin Gürçay

Dr. Amaneh Manafidizajı

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Türkiye

Prof. Dr. Emine Koca – Türkiye

Prof. Dr. Fatma Koç – Türkiye

Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye

Prof. Dr. Ali Bilgili - Türkiye

Prof. Dr. Naile Bilgili - Türkiye

Prof. Dr. Başak Hanedan – Türkiye

Prof. Dr. Aysel Güven - Türkiye

Prof Dr. Bülent Kurtişoğlu – Türkiye

Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan

Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia

Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia

Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan

Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India

Prof. Dr. İzzet Gümüş – Türkiye

Prof. Dr. Mustafa Bayram – Türkiye

Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Türkiye

Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China

Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan

Prof. Dr. Suyatno – Indonesia

Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain – India

Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran

Prof. Dr. Ika Maryani – Indonesia

Prof. Dr. Guler Yenice – Türkiye

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi – Türkiye

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna – Uzbekistan

Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı – Türkiye

Prof. Dr. Belkıs Özkara – Türkiye

Prof. Dr. Al-Rashiff Hamjilani Mastul – Philipinnes

Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy – Philippines

Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Sıddık Bakır – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Meryem Öztürk - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Türkiye

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Sevrâ Fırıncıoğulları - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Ozbekistan

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia

Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India

Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Türkiye

- Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
- Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaijan
- Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan
- Assoc. Prof. Dr. Ali Vandshoari – İran
- Assoc. Prof. Dr. Dinara Fardeeva – Rusya
- Assoc. Prof. Dr. Göksel Ulay – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Erkan Efilti - Kirgizistan
- Assist. Prof. K. R. Padma – India
- Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan
- Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia
- Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria
- Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania
- Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia
- Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia
- Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran
- Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Ozbekistan
- Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria
- Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India
- Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia
- Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam
- Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye

- Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunalieva - Kirgizia
- Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China
- Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
- Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Türkiye
- Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
- Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania
- Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Türkiye
- Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan
- Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan
- Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Türkiye
- Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines
- Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam
- Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Türkiye
- Dr. Mehmet Nuri Ödük – Türkiye
- Dr. Ayşe Baran - Türkiye
- Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
- Dr. Sonali Malhotra – India
- Dr. Amaneh Manafidizaji - Iran

TÜRKİYE’DE GIDA FİYAT ARTIŞLARININ TÜKETİCİ MAL SEPETİNDEKİ KAYMALARA ETKİSİ

Merve BENGÜ DEMİRKIRAN

Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi,
İktisat Bölümü merve.bengu@izu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6258-2099

Gül den ÜLGEN

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Teorisi Ana Bilim
Dalı, gulgen@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6998-7243

Özet

Gıda enflasyonu olgusu Türkiye’de ve dünyada özellikle Covid-19 sonrasında önemli bir sorun haline gelmiştir. Ekonomik konjonktürde yaşanan olumsuzlukların bir tezahürü olan gıda fiyatlarındaki artışın önemli bir etkisi de düşük gelir grubundaki hanelerin tüketici sepetindeki negatif değişimlerdir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı fiyat artışlarının gelir gruplarının tüketim yapısına etkisini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu kapsamda çalışmada, 2002-2024 dönemlerine ait Hanehalkı Bütçe Anketi’nde yer alan hanehalkına ait toplam harcamalar, gelir gruplarına göre gıda harcama payı ve TÜFE verileri kullanılarak oluşturulan tablolar ve grafikler analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda 2002-2017 yılları arasında gıda harcama payının tüm gelir gruplarında azaldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca gıda fiyat artışlarının fiyatlar genel seviyesinin üzerinde olduğu 2018 yılından itibaren düşük gelirli hanelerin tüketim sepetinde gıda payının yeniden arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte yüksek gelirli hanelerin tüketim sepetinde özellikle gıda harcama kalemindeki harcama payının düşük gelirli hanelere kıyasla daha az değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, enflasyonun gelir grupları üzerindeki asimetrik etkisi tüketim harcamaları yoluyla kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gıda enflasyonu, tüketici harcama sepeti, tüketim esnekliği, gelir grupları.

THE IMPACT OF FOOD PRICE INCREASES IN TURKEY ON SHIFTS IN THE CONSUMER BASKET OF GOODS

Abstract

Food inflation has become a significant problem in Turkey and globally, particularly after the Covid-19 pandemic. The increase in food prices, a reflection of the negative economic conditions, has a significant impact on the negative changes in the consumer basket of low-income households. Accordingly, the aim of this study is to comparatively examine the impact

of price increases on the consumption patterns of different income groups. In this context, tables and graphs created using total household expenditures, food expenditure share by income group, and CPI data from the Household Budget Survey for the period 2002-2024 were analyzed. The analysis revealed that the food expenditure share decreased across all income groups between 2002 and 2017. Furthermore, it was concluded that the food share in the consumption basket of low-income households increased again from 2018 onwards, when food price increases exceeded the general price level. However, it was found that the expenditure share, especially in the food expenditure item, in the consumption basket of high-income households showed less change compared to low-income households. In conclusion, the asymmetrical effect of inflation on income groups has been demonstrated through consumption expenditures.

Keywords: Food inflation, consumer spending basket, consumption elasticity, income groups.

1. Giriş

Türkiye ekonomisi, özellikle 2018 yılı itibarıyla ivme kazanan ve 2021-2023 döneminde şiddetlenen yüksek gıda fiyat enflasyonu şokuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu şok, gıda fiyat endeksinin, genel tüketici fiyat endekslerinin (TÜFE) üzerinde bir seviyede süreklilik göstererek gerçekleşmesi durumu ve bu durum, çalışmanın temelini oluşturan yapısal bir duruma işaret etmektedir. Gıda, tüketim sepetindeki zorunlu niteliği nedeniyle, fiyat artışlarına karşı talebi katı olan (inelastik) bir mal grubudur. Gıdanın yanı sıra diğer harcama kalemleri de tüketicilerin fiyat artışları karşısında tüketim davranışlarındaki değişim nedeniyle etkilenmektedir.

Küresel finansal krizler, COVID-19 pandemisi ve 2021 yılında nükseden Rusya-Ukrayna krizi gibi büyük küresel şokların tetiklediği kalıcı gıda enflasyonu, düşük ve orta gelirli hanehalklarının reel satın alma gücünü kritik düzeyde aşındırmıştır. Türkiye’deki en yoksul gruplar, bütçelerinin büyük bir kısmını (gıdaya yaklaşık %30-36, zorunlu gıda ve konuta ise yaklaşık %66-70) temel/zorunlu ihtiyaçlara ayırdığından, gıda fiyatlarındaki yükseliş bu haneleri orantısız şekilde etkileyerek mevcut gelir eşitsizliğini şiddetlendirmektedir. Sonuç olarak, gıda fiyatlarındaki bu baskı; beslenme kalitesinde düşüşe, genel yaşam standartlarında gerilemeye neden olmakta ve hanehalkı tüketim kalıpları üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle politika yapıcılarının dikkatini çekmektedir (Nebiler, İnan & Baez, 2021: s.4; Sarı, 2025: s.1230).

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de gıda fiyat artışlarının tüketici mal sepetindeki kaymalara etkisini incelemekte ve bu etkiyi 2002-2024 dönemi TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketleri verileri kapsamında değerlendirmektir. Çalışma, gıda enflasyonunun etkilerini, ortalama harcama verileri yerine, mikro düzeyde %20’lik gelir gruplarına (Quintile) göre analiz ederek sonuçların asimetrik etkisini vurgulamaktadır. Teorik olarak, gıda harcamalarının bütçe payı üzerinden refahı ölçen Engel Yasası çerçevesinde, gelir arttıkça gıda payının düşmesi beklenirken, yüksek enflasyon ortamında bu yasanın Türkiye örneğindeki geçerliliği yorumlanmaktadır. Grafik ve tablolardan elde edilen bulgulara göre, gıda fiyatlarındaki artışın, özellikle düşük gelirli haneler için reel gelir erozyonuna neden olarak, gıda ve barınma gibi zorunlu kalemlerin bütçe içindeki payını artırdığını, buna karşılık eğitim, eğlence ve giyim gibi ertelenebilir harcamaları kısıtığını göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın analizleri gıda

enflasyonunun sadece bir fiyat sorunu değil, aynı zamanda derinleşen bir enflasyon eşitsizliği sorunu olduğunu kanıtlamayı hedeflemektedir.

2. Literatür

2.1. Teorik Çerçeve

Tüketici teorisi, bireylerin bütçe kısıtı¹ altında faydasını maksimize etmek amacıyla kaynaklarını nasıl tahsis ettiklerini, harcama kalıplarını ve tüketim kararlarını analiz etmektedir. Tüketici teorisinin ana unsuru olan bütçe kısıtının fiyat ve gelirdeki değişimlere göre genişlemesi/daralması tüketim kararlarını de etkilemektedir. Özellikle enflasyonist dönemde, bireyin reel gelirinin azalması sonucu bütçe kısıtı daralmakta ve fiyat belirsizliği neticesinde tüketicinin ulaşabileceği maksimum fayda düzeyi azalarak refah kaybını derinleştirmektedir. Temel tüketim kalemi olan gıda harcamaları üzerinde enflasyonun etkisi daha belirgin olmaktadır. Buna göre bütçe kısıtı daraldığında tüketici aynı gıdayı satın almak için diğer harcamalardan ödün vermek durumundadır (Acemoğlu, Laibson & List, 2022: s.38; Koskela & Virén, 1985; s.254).

Reel gelir erozyonu, enflasyon ortamında hanehalklarının likit varlıklarının gerçek değerinin aşınması durumunu ifade eder. Bu koşullar altında belirsizliğin de artması tüketicinin zamanlararası tüketim tercihlerini zorlaştırmaktadır (Koskela & Virén, 1985; s.254).

2.2. Toplam Harcamalar İçerisinde Gıdanın Payı: Engel Yasası

Ernst Engel, 1857’de yaptığı ampirik çalışmada bir hanenin refah düzeyi ve fiziksel ihtiyaçlarını özellikle gıda ihtiyacını karşılama zorunluluğu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda Engel Yasası geliştirilmiştir. Bu yasaya göre bir ailenin geliri ne kadar az ise toplam harcamasının çok büyük bir kısmını gıda ihtiyacını karşılamak için harcamak zorundadır. Bu sonuçtan hareketle Engel, bir hanenin refah göstergesi olarak toplam harcamalar içindeki gıda payını dikkate almaktadır. Özetle, gıda harcama payı düştükçe refah artmaktadır. Engel’in çalışmasını detaylı olarak inceleyen ve Massachusetts Bürosu’nun Engel yasası hakkında belirttiği gıda haricinde diğer harcamaların sabit olduğu varsayımını reddeden Zimmerman (1932), Engel’in analizindeki zorunlu ihtiyaç olarak gıda ve çeşitli ihtiyaçlar² arasında ne kadar bütçe payı ayrıldığına dikkat çekmiştir. Malthus’tan etkilenerek oluşturulan modelde gelir arttıkça daha iyi beslenmeye sahip olmak için gıda harcaması aritmetik olarak artmaktadır. Bu duruma karşılık, bütçe içindeki gıda payının azalmasıyla diğer çeşitli ihtiyaçlara yönelik harcamalar ise geometrik olarak artmaktadır (Zimmerman, 1932: 80). Böylece yoksul hanelerin bütçesinde gıda harcaması diğer harcamalara göre daha fazla yer kaplarken zengin hanelerin bütçesinde gıda payı azalmakta ve diğer harcamaların payı artmaktadır. Dolayısıyla Engel yasası çerçevesinden yorumlandığında gıda fiyat enflasyonu

¹ Bütçe kısıtı, bir bireyin mevcut bütçesini aşmadan satın almayı seçebildiği şeyler kümesidir (Daron Acemoglu, David Laibson, and John A. List s.38)

² Çeşitli ihtiyaçlar; barınma, yakıt, aydınlatma ve giyim dışındaki tüketim niteliğindeki her şey olarak ifade edilmiştir (Zimmerman, 1932: 80).

düşük gelirli haneleri yüksek gelirli hanelere göre daha fazla etkilemekte ve tüketim davranışlarını radikal şekilde değiştirmektedir. Ayrıca gıda fiyatlarındaki değişimlere karşı yoksul haneler zengin hanelere kıyasla daha duyarlı olmaktadır (Pope, 2012: s.132; Seale, Regmi & Bernstein, 2003: s.39). Seale, Regmi ve Bernstein (2003), 1996 yılı Uluslararası Karşılaştırma Programı (ICP) verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada 114 ülke kapsamında tüketim kalıplarını analiz etmiştir ve düşük, orta ve yüksek gelirli ülkelerin gelir ve gıda fiyatlarındaki değişimlere verdikleri tepkileri incelemiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuca göre düşük gelirli ülkelerde gıda talebinin fiyat ve gelir esneklikleri yüksek gelirli hanelere göre oldukça yüksektir. Diğer bir ifadeyle ülkelerin refah düzeyi arttıkça gıda talebinin hem gelir hem de fiyat değişimlerine karşı duyarlılığı azalmaktadır.

Gıda fiyat enflasyonunun hanehalkı refahı üzerindeki etkileri incelenirken Slutsky yaklaşımı da kritik bir teorik zemin oluşturmaktadır. Slutsky denklemi, bir malın bütçe içindeki payı ne kadar yüksekse, o malın fiyatındaki değişimin tüketici üzerindeki gelir etkisinin ve satın alma gücü kaybının o kadar şiddetli olacağını öngörür (Pope, 2012: s.132).

Türkiye’de yapılan ampirik çalışmalarda da Engel yasasının geçerli olduğu görülmektedir. Hanehalkının gıda ayırdığı bütçe payının daha yüksek olduğu düşük gelirli hanelerde gıdanın gelir esnekliği daha düşüktür (Aykaç, 2018: s.123). Ayrıca Engel’in analizinde olduğu gibi gelir düzeyi yükseldikçe toplam harcamalar içerisinde gıda harcamasının payı azalmaktadır (Erkan & Ertürk, 2021: s.87).

Küresel ölçekte gıda harcamaları ve refah düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen Ritchie (2023), zenginleşen bireylerin mutlak anlamda gıdaya daha fazla para harcadığını, ancak gıdanın toplam harcama içindeki payının sistematik olarak azaldığını kanıtlamıştır. Bu durum, Engel Yasası’nın modern verilerle küresel düzeyde teyit edilmesidir. Ritchie’nin analizine göre, gelir arttıkça tüketiciler tahıl ve nişastalı temel gıdalardan uzaklaşarak et, süt ürünleri, meyve ve sebze gibi mikro besin açısından zengin ve daha çeşitli gıdalara yönelmektedir. Mutlak harcamadaki bu artış, beslenme kalitesindeki yükselişi simgelerken; oransal paydaki düşüş ise eğitim, sağlık ve konut gibi diğer temel ihtiyaçlara daha fazla kaynak ayrılabilirdiği anlamına gelir. Ancak Türkiye’de 2018 sonrası dönemde alt gelir gruplarında gözlemlenen gıda payı artışı, bu küresel refah trendinin aksine, hanelerin zorunlu bir miktar ve kalite kısıtlamasına gittiğini işaret etmektedir (IPSOS, 2024).

2.3. Fiyat Şoklarının Tüketici Harcamalarına Etkisi

Fiyat istikrarsızlığının hanehalkı refahı üzerindeki etkilerini inceleyen güncel literatürde Akhtar ve Saleem (2023) enflasyonun satın alma gücünü azaltmanın yanı sıra tüketim sepetinin içeriğini, tasarruf davranışlarını ve finansal kırılganlığı da etkilediği sonucunu elde etmişlerdir. Çalışmada ayrıca enflasyonun gelir grupları arasında heterojen bir etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. Böylece enflasyon, yoksul haneleri zorunlu mallar üzerinden oldukça sert bir şekilde etkilerken; zengin haneler tüketimlerini kısımak yerine dayanıklı tüketim mallarına yönelerek kendilerini korumayı tercih etmektedir. Benzer şekilde Bohn ve Duan (2021) da temel ihtiyaç mallarının fiyatları arttığında gelirlerinin büyük bir kısmını gıda gibi temel

ihtiyaçlar için harcayan düşük gelirli hanehalklarının varlıklı hanelere kıyasla isteğe bağlı harcamalarını çok daha fazla azalttıklarını ifade etmiştir.

ABD’de tüketim harcamalarına yönelik yapılan analizde, 2021-2022 enflasyonun özellikle düşük gelirli grupların gıda harcamaları üzerinde negatif bir etki oluşturduğu tespit edilmiştir (Taylor, 2022: s.239).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde enflasyon dönemlerinde fiyat artışlarının ve belirsizliklerinin etkisiyle hanehalklarının harcama kalıplarının yanı sıra tüketicilerin zamanlararası kararları da değişim göstermektedir. 2005-2014 yıllarında Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin harcama kalıpları karşılaştırıldığında Türkiye’de yüksek düzeydeki enflasyon nedeniyle hanehalklarının tüketim yapısında hızlı bir değişim gözlenirken; AB ülkelerinde tüketim sepeti bileşiminin istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yükseler, 2014: s.12).

Selim ve Demirkıran’ın (2020) Türkiye’de hanehalkı bütçe anketleri verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada 2007 yılında %24 olan “gıda ve alkolsüz içecekler” harcamalarının toplam tüketim harcamaları içindeki payının 2016’da %19,5 seviyesine gerilediği gözlenmiştir. Buna karşılık, aynı dönemde hizmet ve zorunlu mal gruplarında artış yaşanmıştır. Aynı zamanda zorunlu harcamaların toplam tüketim harcamaları içindeki payı, en düşük gelir grubunda %66 iken, en yüksek gelir grubunda %41,8’e düşmüştür.

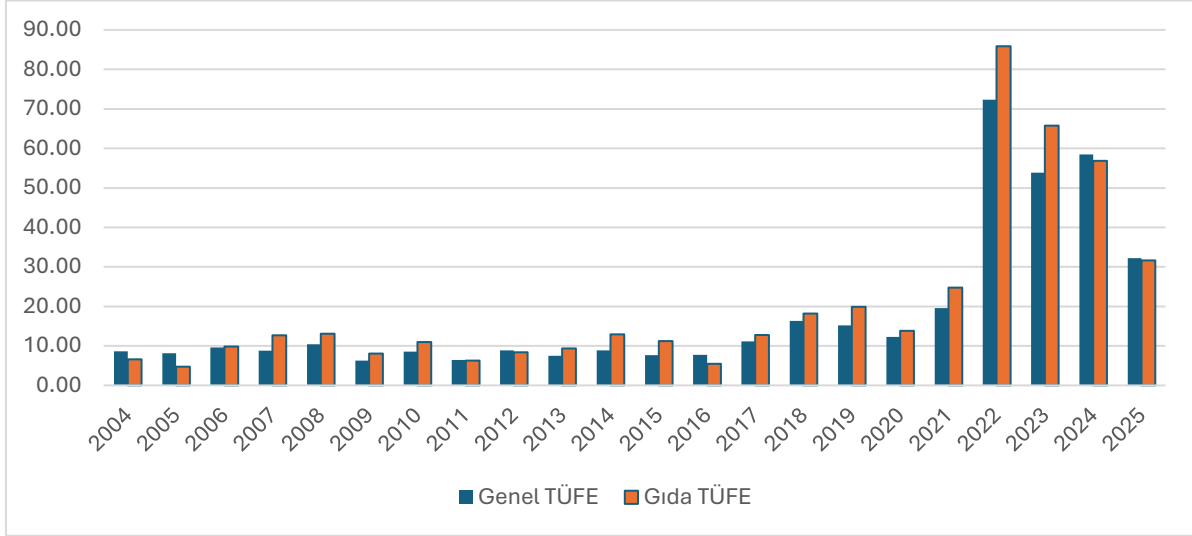
Teoride açıklanan ve pratikte tecrübe edilen enflasyon yalnızca fiyatlar genel seviyesindeki artış olarak kalmaz hanehalklarının bütçesinde geçici veya kalıcı etki oluşturur.

3. Türkiye’de Gıda Enflasyonunun Yapısal Görünümü

Gıda enflasyonu kavramı, mal ve hizmet tüketim sepetinde yer alan gıda maddelerinin üretici ve tüketici fiyat endekslerinin, genel üretici ve tüketici fiyat endekslerine kıyasla daha yüksek seviyede süreklilik göstererek gerçekleşmesi durumunu ifade etmektedir (Yavuz, 2021: s.1). Grafik 1’de ele alınan gıda fiyat enflasyonu, genel tüketici fiyat endeksi içerisinde yer alan gıda tüketici fiyat endeksinin yıllık ortalama değişim oranını göstermektedir. Bu grafik, genel enflasyon oranı ile gıda enflasyon oranlarının yıllık değişimleri karşılaştırılmak üzere 2004-2025 zaman aralığındaki değerlerden oluşturulmuştur. Grafiğin bütününde gıda enflasyonun 2006’dan 2016’ya kadar gıda enflasyonu genel enflasyon seviyesinin üzerinde iken 2016 yılında gıda enflasyonu azalarak genel enflasyon seviyesinin altında kalmıştır. Fakat 2016 yılından sonra özellikle bu durum tersine dönerek enflasyonun şiddetli bir şekilde arttığı 2022 yılında gıda fiyat enflasyonundaki artış genel enflasyonun üzerinde gerçekleşmiştir.

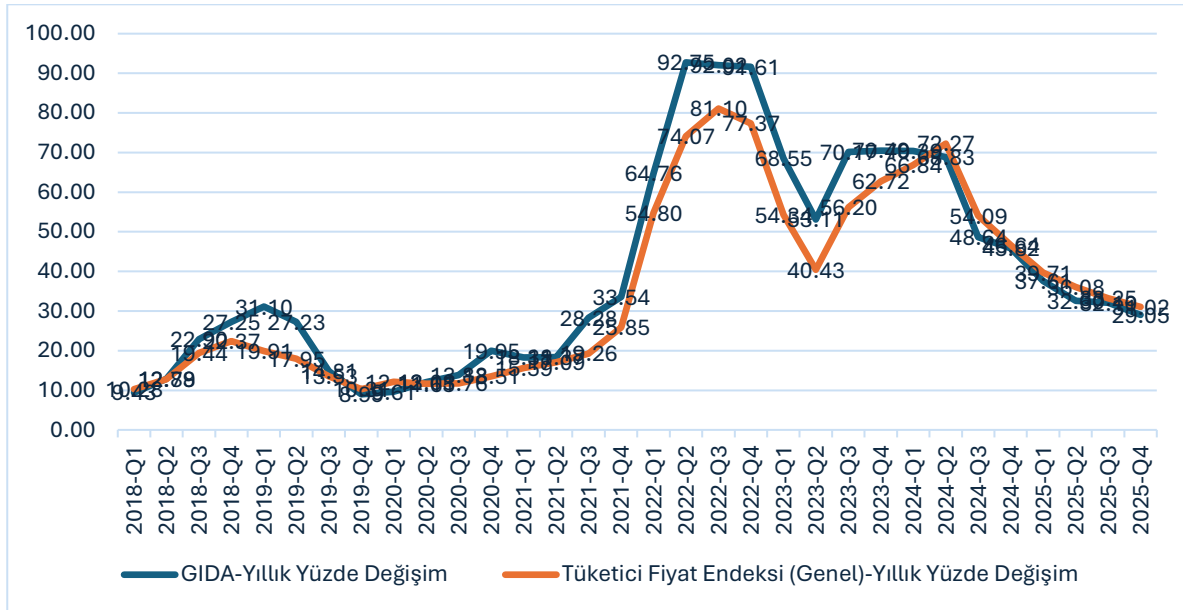
2018 yılı itibariyle çeyreklik dönemler incelendiğinde (Grafik 2), özellikle 2019’da yaşanan COVID-19 salgın hastalığın Türkiye’de ve dünyada gıda arzında yaşanan olumsuz şoklar talebi karşılamada yetersiz kalmış, böylece gıda fiyatlarında öngörülemez artış meydana gelmiştir. Pandemi ile beraber 2021 yılında nükseden Rusya-Ukrayna krizi de gıda fiyatlarında dalgalanmaları ve kalıcı gıda enflasyonunu tetikleyerek düşük ve orta gelir grubundaki bireylerin satın alma gücünü giderek daha fazla zayıflatmıştır (Sarı, 2025: s.1230).

Grafik 1: Yıllara Göre Gıda Enflasyon Oranı ve TÜFE Oranları (2004-2025)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (EDVS).

Grafik 2: 2018Q1-2025Q4 Çeyreklik Dönem Gıda ve Genel Enflasyon Oranı Değişimi

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (EDVS).

4. Tüketici Mal Sepetindeki Kaymalar

Tablo 1 ve Grafik 3, Türkiye’de 2002-2024 yılları arasındaki hanehalkının toplam tüketim harcamaları içerisinde “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcama kaleminin %20’lik gelir gruplarına göre yıllık oransal değişimini göstermektedir. Tüm gelir gruplarında 2002 yılından 2017 yılına kadar gıda harcama payının kademeli olarak azaldığı gözlenmektedir. Bu düşüş

eğilimi, Türkiye’de ekonomik refahın tüm gelir gruplarında olumlu etkisini yansıtmakta ve Engel yasasının temel varsayımı ile uyumlu olduğunu işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle reel gelir artışı ile zorunlu mal tüketiminin bütçe içerisindeki payı azalmaktadır ve hanehalkı refahı da artmaktadır. Ayrıca bu refah düzeyinin tüm gelir gruplarındaki olumlu olarak ifade edilebilecek etkisine rağmen harcama paylarının gelir grupları arasındaki fark süreklilik göstermiştir. Bu süreklilik, Türkiye’deki yapısal gelir eşitsizliğinin bir sonucudur.

Gıda enflasyonunun genel enflasyonun üzerine çıktığı 2018 yılından sonra ise tüketim kalıplarında keskin bir kırılma yaşanmıştır. 2017’de en düşük %20’lik gelir grubunun gıda harcama payı %28,55 iken sürekli bir artış göstererek 2023’te bu oran %36,6 seviyesine yükselmiştir. 2017 sonrası alt gelir grubunda yaşanan bu durum reel gelirlerin gıda enflasyonunun hızına adapte olamadığını ve yoksul hanelerde gıda harcama payını artırarak hanehalkının refahında gerilemeye neden olduğunu göstermektedir.

Gıda fiyatlarındaki artış ile gelir gruplarına göre gıda harcaması birlikte değerlendirildiğinde gelir gruplarının fiyatlardaki değişime verdikleri tepki de makro düzeyde gözlemlenebilmektedir. 2017 ve 2023 yılları arasında en düşük gelir grubunun (1.%20’lik grup-1.Q) gıda harcama payı %28,55’ten %36,6 seviyesine yaklaşık 8 puan artmıştır. Bu ciddi artış, beklenen bir durum olarak düşük gelir grubundaki hanelerin bütçelerinin büyük bir kısmını gıdaya ayırmak zorunda kaldığını ve gıda talebinin fiyata karşı çok katı olduğunu kanıtlamaktadır. Aynı dönemde en yüksek gelir grubunun (5. %20’lik grup-2.Q) gıda payı %14,61 iken %14,49 seviyesine gerilemiştir. Bu da gıda fiyatlarındaki şokun üst gelir gelir grubunun bütçelerindeki etkisinin oldukça az olduğunu göstermektedir. Tablodaki değerlere göre enflasyonun gelir grupları arasındaki asimetrik etki ortaya çıkmaktadır. Tablolarda ve grafiklerde görülen enflasyon değerleri harcama sepetindeki özellikle gıda grubuna yapılan harcamalar incelendiğinde alt gelir grubunun hissedilen enflasyonu manşet değerdeki enflasyondan daha fazla olduğu söylenebilmektedir.

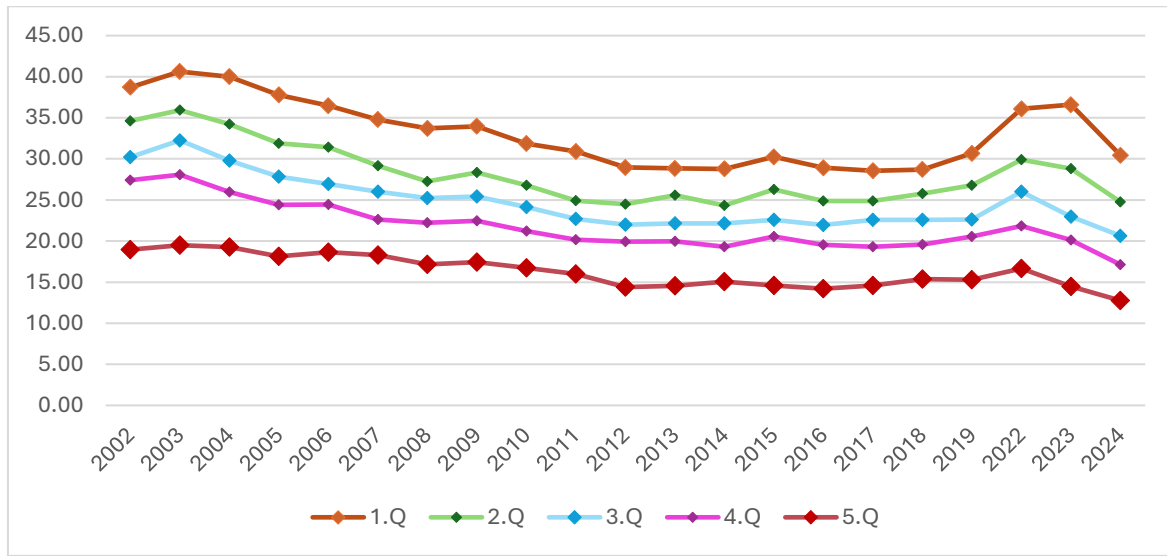
Tablo 1: 2002-2024 Yılları Arasında Gelir Gruplarına Göre Gıda Harcama Payı (%)

YILLAR	1. %20’lik Gelir Grubu (En Düşük)	2. %20’lik Gelir Grubu	3. %20’lik Gelir Grubu	4. %20’lik Gelir Grubu	5. %20’lik Gelir Grubu (En Yüksek)
2002	38,72	34,61	30,22	27,40	18,96
2003	40,63	35,92	32,25	28,08	19,49
2004	40,00	34,23	29,77	25,98	19,28
2005	37,78	31,87	27,85	24,40	18,15
2006	36,48	31,41	26,94	24,47	18,64
2007	34,78	29,17	26,02	22,61	18,28
2008	33,71	27,26	25,21	22,23	17,17
2009	33,97	28,35	25,43	22,48	17,43
2010	31,85	26,78	24,13	21,22	16,72
2011	30,90	24,90	22,70	20,17	16,01
2012	28,95	24,48	21,98	19,94	14,38
2013	28,84	25,56	22,13	19,96	14,57
2014	28,78	24,33	22,13	19,30	15,05
2015	30,24	26,27	22,58	20,54	14,58

2016	28,91	24,86	21,96	19,52	14,19
2017	28,55	24,89	22,56	19,31	14,61
2018	28,71	25,77	22,59	19,56	15,37
2019	30,68	26,78	22,60	20,56	15,28
2022	36,09	29,91	25,99	21,84	16,64
2023	36,60	28,83	22,96	20,14	14,49
2024	30,44	24,77	20,64	17,13	12,76

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi Verilerinden oluşturulmuştur.

Grafik 3: Gelir Gruplarına Göre Gıda Harcama Paylarının Yıllara Göre Dağılımı (2002-2024)

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi Verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 2'ye göre, Gıda ve Alkolsüz İçecekler harcama payları, 2002 ve 2017 yılları arasındaki on beş yıllık dönemde en düşük ve en yüksek gelir gruplarında düşüş eğilimi göstermiştir. Bu durum, Türkiye'de reel gelir artışlarının bir sonucu olarak Engel Yasası'nın makro düzeyde işlediğini teyit etmektedir (1.%20'lik gelir grubunda (1.Q): %38,72'den %28,55'e; 5.%20'lik gelir grubunda (2.Q): %18,96'dan %14,61'e düşmüştür). Ancak 2017 yılı sonrasında, gıda fiyat enflasyonunun genel enflasyondan ayrılmaya başladığı ve enflasyonist şokların etkisinin başladığı bir eşik noktasıdır (Grafik 1 ve 2). 2017-2024 döneminde en düşük gelir grubunun ayırdığı gıda harcama payı tekrar yükselirken, en yüksek gelir grubunun ayırdığı pay düşmeye devam etmiştir. Bu ayrışma, yüksek gıda fiyat enflasyonunun düşük gelirli hanelerin üzerinde bir enflasyon maliyeti oluşturduğunu göstermektedir. 2024 itibarıyla 1.Q, bütçesinin dörtte birinden fazlasını (%30,44) gıdaya ayırırken, 5.Q sadece %12,76 pay ayırmaktadır. Tablo 3'te gözlemlenen, özellikle 1.Q grubunun bütçesinde gıda ve konut harcama paylarının artışı ve buna karşılık eğitim, giyim ve eğlence-kültür harcamalarından zorunlu kısıntıya gidilmesi, enflasyon vergisi mekanizmasının mikroekonomik yansımasıdır. Bu mekanizmaya göre yüksek gıda enflasyonu, düşük gelirli hanelerin bütçelerinin reel değerini aşındırarak, bu hanelerden örtük bir kaynak transferine neden olmuştur (Özker, 1999: s.23). Söz konusu transferin maliyeti ise temel gıda harcamalarına erişilebilmesi için, eğitim ve kültürel

harcamalardan feragat edilmesi durumudur. Enflasyonun meydana getirdiği bu transfer, en yoksul grubun fayda maksimizasyonunu zorunlu ihtiyaçlara kaydırmıştır.

Tablo 2: Gıda Enflasyonunun Gelir Grupları Üzerindeki Asimetrik Etkisi ve Sepet Kaymaları (2002, 2017, 2024 Karşılaştırması)

Tüketim Sepeti Bileşenleri	1. %20'lik Gelir Grubu (En Düşük)					5. %20'lik Gelir Grubu (En Yüksek)				
	2002	2005	2017	2018	2024	2002	2005	2017	2018	2024
Gıda ve alkolsüz içecekler	38,72	37,78	28,55	28,71	30,44	18,96	18,15	14,61	15,37	12,76
Alkollü içecekler, sigara ve tütün	4,44	5,19	5,43	4,99	3,31	3,32	3,57	3,55	3,07	1,96
Giyim ve ayakkabı	5,05	6,30	4,02	4,08	4,18	7,04	6,58	5,35	5	5,32
Konut ve kira	27,83	25,38	31,85	31,43	33,23	25,22	23,13	20,92	20,33	22,14
Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	5,91	6,03	5,69	5,94	5,54	9,57	6,79	6,65	6,78	5,94
Sağlık	2,46	2,25	2,19	2,3	1,9	2,31	2,44	2,26	2,51	2,41
Ulaştırma	4,15	5,12	10,22	9,33	10,11	11,22	18,00	23,89	21,64	26,61
Haberleşme	3,47	3,55	2,7	3,18	3,46	5,19	4,47	3,25	3,73	3,7
Eğlence ve kültür	0,71	1,31	1,52	2,08	0,93	4,06	3,63	3,41	3,81	2,85
Eğitim hizmetleri	0,37	0,65	0,72	0,49	0,48	2,17	2,85	3,93	3,94	2,66
Lokanta ve oteller	3,10	2,84	4,45	4,33	3,28	5,00	5,22	7,08	7,84	8,02
Çeşitli mal ve hizmetler	3,81	3,59	2,66	3,13	3,14	5,94	5,16	5,09	5,99	5,65
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi Verilerinden oluşturulmuştur.

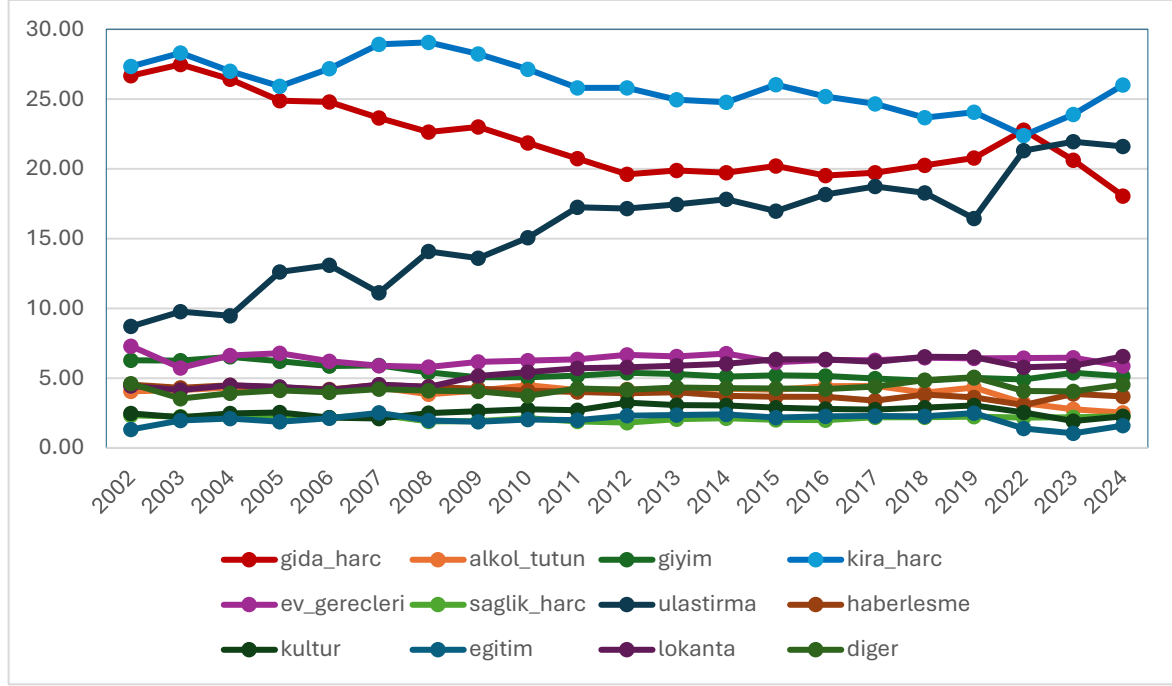
Grafik 4 ve Tablo 3'ten görüldüğü üzere 2002-2024 döneminde toplam tüketim sepeti bileşeninde en belirgin değişim ulaştırma harcama kaleminde yaşanırken, ikinci büyük değişim gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunda yaşanmıştır. 2002'de %8,7'lik bir pay olan ulaştırma harcamaları motorlu taşıtların satın alımlarındaki ve akaryakıt fiyatlarındaki artışla birlikte kademeli olarak yükselmiş ve 2023'te 21,94 seviyesine gelmiştir. Aynı dönemde gıda harcamalarını geride bırakmış ve harcamalar içinde en yüksek payı alan ikinci harcama kalemi olmuştur. Ulaşım harcamalarında yaşanan artış üzerinde özel tüketim vergilerinin yüksek olmasının da etkili olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte ulaştırma harcamaları 2019 yılında yaşanan Covid-19'un etkisiyle düşüş göstermiş fakat 2020 yılı ve sonrasında hızlı bir yükseliş meydana gelmiştir.

Gıda payı 2002-2016 dönemleri arasında azalış gösteren gıda harcama grubu, yüksek gıda enflasyon dönemi olan 2018 yılı ve sonrası hızla artarak 2022'de %22,78 pay ile tüm sepet içerisinde en yüksek payı almıştır. Bu durum, hanehalklarının fiyat artışları karşısında gıda tüketimini korumak için bütçesinin büyük bir kısmını zorunlu ihtiyaç olan gıdaya ayırdığını göstermektedir.

Konut/kira harcamaları, tüm yıllar içerisinde bazı yıllar istisna olmak kaydıyla her zaman tüm harcama kalemleri içinde en yüksek payı almıştır. Bu durum, gıda ile kira/konut harcamalarının, özellikle düşük gelirli haneler için toplam harcamasının yarısından fazlasını oluşturduğunu göstermektedir.

Sağlık harcamalarının payı 2002’den 2024’e kadar düşük ve durağan olması, sağlık harcamalarının çoğunlukla kamu tarafından karşılandığını bu nedenle düşük gelirli hanelerin bütçelerinde en son kısılan harcamalardan biri olduğunu göstermektedir.

Grafik 4: Yıllara Göre Tüketici Harcama Sepetinin Bileşimi (2002-2024)

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi Verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 3: Toplam Harcamaların Tüketim Sepeti İçerisindeki Dağılımı

Tarih	Gıda ve alk.süz iç. Harc.	Alkol-Tütün Harc.	Giyim/ayakkabı Harc.	Konut/kira Harc.	Mobilya vb. ev gereçleri	Sağlık Harc.	Ulaştırma Harc.	Haberleşme Harc.	Eğlence/Kültür Harc.	Eğitim Hiz. Harc.	Lokanta /Otel Harc.	Diğer hiz. Harc.
2002	26,67	4,06	6,27	27,33	7,29	2,33	8,70	4,53	2,47	1,33	4,44	4,60
2003	27,48	4,14	6,25	28,29	5,73	2,23	9,76	4,30	2,20	1,96	4,14	3,53
2004	26,42	4,33	6,52	26,99	6,62	2,24	9,46	4,48	2,46	2,09	4,49	3,91
2005	24,88	4,14	6,21	25,91	6,78	2,24	12,61	4,32	2,54	1,87	4,38	4,12
2006	24,79	4,07	5,87	27,17	6,20	2,18	13,09	4,18	2,18	2,13	4,15	3,99
2007	23,64	4,33	5,90	28,91	5,88	2,37	11,11	4,52	2,09	2,51	4,53	4,21
2008	22,64	3,84	5,40	29,06	5,79	1,90	14,07	4,37	2,50	1,96	4,38	4,10
2009	23,00	4,09	5,07	28,24	6,16	1,91	13,59	4,23	2,62	1,88	5,16	4,05
2010	21,85	4,49	5,05	27,12	6,25	2,12	15,07	4,09	2,77	2,04	5,42	3,74
2011	20,72	4,14	5,17	25,81	6,35	1,89	17,24	4,01	2,70	1,99	5,71	4,26
2012	19,60	4,18	5,37	25,81	6,67	1,81	17,15	3,92	3,24	2,31	5,78	4,16
2013	19,87	4,24	5,28	24,95	6,55	2,06	17,44	3,98	3,07	2,35	5,89	4,32
2014	19,71	4,24	5,10	24,76	6,75	2,12	17,82	3,74	3,04	2,40	6,03	4,29
2015	20,20	4,17	5,19	26,04	6,14	2,00	16,97	3,65	2,87	2,17	6,35	4,25
2016	19,52	4,42	5,16	25,19	6,31	1,98	18,15	3,67	2,79	2,26	6,35	4,20
2017	19,73	4,45	4,97	24,66	6,28	2,19	18,74	3,39	2,74	2,29	6,16	4,40
2018	20,25	3,97	4,82	23,67	6,46	2,19	18,28	3,83	2,88	2,27	6,53	4,85
2019	20,77	4,33	5,01	24,06	6,42	2,24	16,45	3,62	3,05	2,48	6,50	5,06
2022	22,78	3,20	4,91	22,39	6,43	2,16	21,31	3,07	2,54	1,38	5,76	4,08
2023	20,61	2,76	5,37	23,89	6,47	2,20	21,94	3,87	1,92	1,04	5,88	4,04
2024	18,05	2,52	5,12	26,01	5,86	2,27	21,59	3,69	2,25	1,59	6,55	4,53
En küçük	18,05	2,52	4,82	22,39	5,73	1,81	8,70	3,07	1,92	1,04	4,14	3,53
En büyük	27,48	4,49	6,52	29,06	7,29	2,37	21,94	4,53	3,24	2,51	6,55	5,06
Ortalama	22,06	4,00	5,43	26,01	6,35	2,12	15,74	3,97	2,61	2,01	5,46	4,22

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi Verilerinden oluşturulmuştur.

5. Sonuç

Bu araştırmada, 2002-2024 dönemi içerisinde Türkiye ekonomisinde gıda fiyat enflasyonunun hanehalkı tüketim harcama sepeti ve davranışları üzerinde meydana getirdiği yapısal ve asimetrik etkileri nicel ve nitel verilerle analiz etmiştir.

Elde edilen bulgulara göre 2002-2017 yılları arasında Türkiye’de reel gelir artışına bağlı olarak gıda harcama paylarının tüm gelir gruplarında düşüş gösterdiği ve klasik Engel Yasası’nın işlediği görülmüştür. Söz konusu dönemde, zorunlu tüketim kalemi olan gıdanın bütçe içindeki payının azalması, hanehalkı refahındaki artışın dolaylı bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak bu olumlu eğilime rağmen, gıda harcama payları arasındaki farkların süreklilik göstermesi, Türkiye’de yapısal gelir eşitsizliğinin tüketim kalıpları üzerindeki etkisinin devam ettiğini ortaya koymaktadır.

2018 yılından itibaren gıda enflasyonunun genel enflasyon seviyesini aşması ile gıda payındaki azalış trendi tersine dönmüştür ve tüketim kalıplarında belirgin bir kırılma yaşanmıştır. Özellikle düşük gelirli hanelerde gıda harcama payının yeniden artış göstermesi, yüksek gıda enflasyonunun reel gelirler üzerindeki aşındırıcı etkisini yansıtmaktadır. En düşük gelir grubunda gıda harcama payının 2017-2023 döneminde yaklaşık 8 puan artması, bu grubun fiyat şoklarına karşı son derece kırılgan olduğunu ve gıda talebinin fiyata karşı katı (inelastik) yapısını koruduğunu göstermektedir. Buna karşılık, en yüksek gelir grubunda gıda harcama payının aynı dönemde sınırlı bir değişim göstermesi, üst gelir gruplarının enflasyonist şoklara karşı tüketim sepetlerini daha kolay ayarlayabildiğini ortaya koymaktadır.

Enflasyonun etkilerini gözlemleyebildiğimiz dönemler karşılaştırıldığında gıda enflasyonu özellikle düşük gelirli haneler için nominal gelir artışlarını aşındıran örtük bir enflasyon vergisi işlevi görmüştür. Bu durum, düşük gelirli hanelerin bütçelerinde gıda ve konut gibi zorunlu harcama kalemlerinin payının artması; buna karşılık eğitim, eğlence-kültür ve diğer ertelenebilir harcamaların zorunlu olarak kısılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Böylece enflasyon, yalnızca fiyatlar genel seviyesini yükselten bir makroekonomik sorun olmanın ötesinde, gelir dağılımı ve refah eşitsizliklerini derinleştiren yapısal bir mekanizma haline gelmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma Türkiye’de gıda enflasyonunun gelir grupları üzerindeki etkilerinin simetrik olmadığını ve özellikle düşük gelirli hanelerin tüketim davranışları üzerinden ciddi bir refah kaybına yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda gıda enflasyonu, yalnızca para politikası perspektifinden değil; gelir dağılımı, sosyal politika ve gıda güvenliği eksenlerinde de ele alınması gereken çok boyutlu bir sorun niteliği taşımaktadır. Araştırmadaki bulgular, düşük gelirli haneleri hedefleyen gelir destekleri, tarımsal girdi maliyetlerini (mazot, gübre, enerji vb.) azaltacak arz yönlü yapısal reformlar, gıda fiyat istikrarını önceleyen politikalar ve zorunlu tüketim kalemlerine yönelik koruyucu sosyal mekanizmaların önemini vurgulamaktadır.

Bu çalışma, betimleyici analiz ve gelir gruplarına göre ayrıştırılmış harcama verileri üzerinden gıda enflasyonunun tüketim sepeti üzerindeki asimetrik etkisini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, elde edilen bulgular değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri test etmeyi amaçlamamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın ilerleyen aşamalarında, hanehalkı bütçe verileri

kullanılarak ekonometrik modeller aracılığıyla gıda fiyat enflasyonunun gelir grupları üzerindeki etkilerinin ekonometrik olarak sınanması planlanmaktadır. Böylece enflasyonun hanehalkı refahı üzerindeki etkilerinin daha güçlü ve nedensel bir çerçevede analiz edilmesi mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Acemoglu, D., Laibson, D., & List, J. A. (2022). *Microeconomics* (3rd ed., Global Edition). Pearson Higher Education.
- Akhtar, N., & Saleem, I. (2023). The relationship between inflation and household consumption patterns. *Social Thought and Policy Review*, 1(2).
- Aykaç, G. (2018), “Engel Yasası’nın Türkiye Sınaması ve Gıda Talebinin Gelir Esnekliği: Gıda Harcamalarının Bütçe Payının Hane Profili ve Toplam Harcama ile İlişkisi (2003-2013)”, *Sosyoekonomi*, Vol. 26(38), 105-133.
- Baez R., J. E., Inan, O. K., & Nebiler, M. (2021). Getting real? The uneven burden of inflation across households in Turkey (Policy Research Working Paper No. 9869). World Bank.
- Engel, E. (1857). Die productions-und consumtionsverhältnisse des königreichs sachsen. *Zeitschrift des Statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Ministeriums des Innern*, 8, 1-54.
- Erkan, R., & Ertürk, E. (2021). Harcama Gruplarına Göre Gelir Esneklikleri: Türkiye Örneği. *Journal of Consumer & Consumption Research/Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 13(1).
- IPSOS (2024), *Hızlı Tüketim Ürünleri Harcamalarımız 2023 Yılında Nasıl Etkilendi?*. Ipsos Hane Paneli. <https://www.ipsos.com/tr-tr/hizli-tuketim-urunleri-harcamalarimiz-2023-yilinda-nasil-etkilendi> (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2025)
- Koskela, E., & Virén, M. (1985). On the Role of Inflation in Consumption Function. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 121(2), 252–260. <http://www.jstor.org/stable/40439314>
- Özker, A. N. (1999). Teoride ve uygulamada enflasyon vergisi olgusu ve Türkiye’de 1990 sonrası maliye politikalarında enflasyon vergisinin etkisi ve değerlendirilmesi (Doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Pope, R. (2012). Engel’s law. *BYU Studies Quarterly*, 51(3), 119–140.
- Ritchie, H. (2023). *Engel’s law: Richer people spend more money on food, but it makes up a smaller share of their income. Our World in Data*. <https://archive.ourworldindata.org/20251209-133038/engels-law-food-spending.html> (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2025)
- Sarı, S., Macroeconomic determinants of food inflation in Türkiye: Empirical evidence from RALS-based time series analysis, *bmij* (2025) 13 (3):1229-1239, doi: <https://doi.org/10.15295/bmij.v13i3.2618>

Seale, J. L., Jr., Regmi, A., & Bernstein, J. (2003). International evidence on food consumption patterns (Technical Bulletin No. 33580). United States Department of Agriculture, Economic Research Service.

Taylor, L. D. (2022). Analysis of impacts of inflation on the distribution of household consumption expenditures. Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie, 70(3), 239-258.

T.C. Merkez Bankası, EVDS. <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket> (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2025)

TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim Tarihi: 30 Kasım 2025

Yavuz, F. (2021). Gıda enflasyonu üzerine: Öngörüler, önlemler öneriler (İLKE Politika Notu No. 31). İslam İktisadi ve Araştırma Merkezi (İKAM). <https://doi.org/10.26414/pn031>

Yükseler, Z. (2014), "Türkiye'de Tüketim Harcamalarının Yapısı ve Gıda Harcamaları". T.C. Merkez Bankası.

Zimmerman, Carle C. (1932). Ernst Engel's Law of Expenditures for Food. The Quarterly Journal of Economics, Vol. 47, No. 1 (Nov., 1932), pp. 78-101